

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י'
[א] ראיתי לדבר כאן על יסודות רבים באמונות גדולי הערך מאד.

דע שבעלי התורה נחלקו דעותיהם בענין האושר ששיג האדם בקיום המצות הללו אשר צונו ה' בהם על ידי משה רבינו, ובנקמה אשר תבואינו בעברינו עליהם מחלוקות רבות מאד כפי שנויי שכליהם, ונשתבשו בכך המחשבות שבוש רב, עד שאפשר שלא תמצא כלל אדם שנתברר אצלו ענין זה, גם לא תמצא בו דברים סדורים לאף אחד אלא בערבוב רב.

והנה כת סוברת כי האושר הוא גן עדן ושהוא מקום שבו אוכלים ושותים בלי יגיעה גופנית ובלי עמל, ויהיו בו בתים מאבנים קרות ומצעות של משי ונהרות זורמים יין ושמיני בושם, והרבה מסוג זה. ושהנקמה גיהנם, ושהוא מקום ליהט אש שבו נשרפות הגופות ומתענים בו בני אדם במיני ענויים שיארך ספורם. ולומדים אנשי כת זו על דעה זו במאמרים רבים מדברי חכמים עליהם השלום שמתאימים לכאורה לטענתם [כולם] או רובם.

וכת שניה מאמינה וחושבת שהאושר המיוחל הם ימות המשיח מהרה יגלה, ושבאותו הזמן יהיו בני אדם כולם מלכים תמיד, ויגדלו גופותיהם, ויבנו את כל העולם כולו לנצח. ואותו המשיח לפי דמיונם יחיה כנצחיות הבורא יתרוםם שבחו, ושבאותו הזמן תצמיח הארץ בגדים ארוגים ולחם אפוי והרבה מן הנמנעות כאלה. והנקמה היא שלא יהיה האדם באותו הזמן ולא יזכה לראותו, וגם הם לומדים על כך במאמרים רבים המצויים בדברי חכמים ובפסוקים מן המקרא המתאימים פשטיהם לטענתם או מקצתה.

וכת שלישית חושבת כי האושר המיוחל הוא תחית המתים והוא שיחיה האדם אחר מותו ויחזור עם משפחתו וקרוביו יאכל וישתה ולא ימות עוד. והנקמה שלא יחיה. ולומדים גם על זה במאמרי חכמים ובמקצת פסוקים מן המקראות המתאימים לטענה זו.

וכת רביעית חושבת שהאושר ששיג בקיום המצות הוא תענוג הגוף והשיגי העולם בעולם הזה, כגון שפע הארץ ורובי הנכסים והבנים ואורך החיים ובריאות הגוף והבטחון, ושתהיה לנו מלכות ונהיה שליטים על אויבינו. והנקמה אשר תבואנו בהמרותינו, הפך המצבים האלה כפי שאנחנו בו בזמננו זה זמן הגלות, ולומדים לפי מחשבתם בכל מקראות התורה הברכות והקללות וזולתם, ובכל הסיפורים האמורים במקרא.

וכת חמישית והם הרוב, מצרפים כל הדברים האלו כולם ואומרים כי המיוחל הוא שיבוא המשיח ויחיה את המתים ויכנסו גן עדן ויאכלו שם וישתו ויחיו כימי השמים והארץ.

אבל הנקודה הזו המופלאה כלומר העולם הבא הרי מעוט הוא שתמצא מי שעלה על דעתו בכלל, או שחשב בכך, או שנתבונן ביסוד הזה, או ששאל על אלו השמות על מה הם נאמרים, והאם זה הוא התכלית או אחת מאלו ההשקפות הקודמות היא התכלית, ויבדיל בין התכלית ובין הסבה המביאה על התכלית, ולא תמצא כלל מי ששואל על זה או מדבר בו, אלא שואלים בני אדם כולם יחידיהם והמוניהם היאך יקומו המתים ערומים או לבושים, והאם יקום באותם הבגדים עצמם אשר נקבר בהם ברקמתם וקשטיהם ויופי תפירתם או בלבוש המכסה גופו בלבד. וכאשר יבוא המשיח האם ישוה בין העשיר והעני או שיהא בימיו החזק והחלש. והרבה מן השאלות הללו לעתים קרובות.

ואתה המעיין הבן ממני משל זה ואחר כך שים לבך לשמוע דברי בכל הענין הזה. נניח, שנער צעיר הוכנס אצל מחנך ללמדו התורה, וזה טובה גדולה לו בגלל מה שיגיע אליו מן השלמות אלא שהוא מחמת גילו הצעיר וחוסר דעתו לא יבין ערך אותו הטוב, ולא מה שיביא לו מן השלמות. והנה ההכרח מביא את המלמד שהוא מושלם ממנו לזרזו על הלמוד בדבר החביב עליו מחמת גילו הצעיר, ויאמר לו למד ואתן לך אגוזים או תאנים, או אתן לך חתיכת סוכר, ואז ילמד וישתדל לא לעצם הלמוד לפי שאינו יודע לזה ערך, אלא כדי להשיג אותו האוכל, ואכילת אותו המאכל אצלו יותר חשוב מן הלמוד ויותר

טוב בלי ספק, ולפיכך חושב הוא את הלמוד עמל ויגיעה שהוא עמל בו כדי שישגי באותו העמל אותה המטרה החביבה עליו והיא אגוז אחד או חתיכת סוכר, וכאשר גדל ונתחזק שכלו ונעשה קל בעיניו אותו הדבר שהיה מחשיבו מקודם, וחזר להעריך דברים אחרים, משדלים אותו באותו הדבר היותר חשוב בעיניו, ויאמר לו מלמדו למד ואקנה לך נעלים נאים או בגד שתארו כך, וגם אז ישתדל לא לעצם הלמוד אלא לאותו הלבוש כי אותו הבגד אצלו יותר חשוב מן הלמוד והוא תכלית הלמוד וכאשר תהיה דעתו יותר שלמה וייקל בעיניו דבר זה, משדלים אותו במה שהוא יותר מזה, ויאמר לו מלמדו למד פרשה זו או פרק זה ואתן לך דינר או שני דינרין, וגם אז ילמד וישתדל כדי לקבל אותן המעות, וקבלת המעות אצלו יותר נכבד מן הלמוד, לפי שתכלית הלמוד אצלו אז הוא קבלת המעות שהובטחו לו. וכאשר יהיה בעל הכרה יותר וייקל בעיניו גם דבר זה וידע שהוא דבר פחות ערך, משדלים אותו במה שהוא יותר חשוב מזה ואומרים לו למד כדי שתהיה רב ודיין יכבדוך בני אדם ויעמדו מפניך ויקיימו דבריך ויגדל שמך בחייך ואחר מותך כמו פלוני ופלוני, ואז ילמד וישתדל כדי להשיג אותה המעלה, ותהיה התכלית אצלו שיכבדוהו בני אדם וינשאוהו וישבחוהו, וכל זה מגונה, אלא שצריכים לכך מחמת קלות דעת האדם שעושה תכלית הלמוד דבר אחר חוץ מן הלמוד, ויאמר מדוע לומד אני את הלמוד הזה אלא כדי להשיג בו הזיה באמת, וזהו אצל חכמים שלא לשמה, כלומר שהוא מקיים את המצות ועושה אותם ולומד ומשתדל לא למען אותו הדבר עצמו אלא למען דבר אחר, והזהירונו חכמים עליו השלום מזה ואמרו לא תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם, רומזים למה שביארתי לך שלא יעשה תכלית הלמוד לא שיכבדוהו בני אדם ולא רכישת ממון, ואל יעשה תורת ה' פרנסה, ואל יהא אצלו תכלית הלמוד אלא ידיעתו בלבד, וכן אין תכלית האמת אלא לדעת שהוא אמת, והמצות אמת ולכן תכליתם קיומם. ואסור לאדם השלם שיאמר אם עשיתי אלו הטובות ונמנעתי מאלו הרעות שהזהיר ה' מהם במה יהיה גמולי, לפי שזה כמו שיאמר הנער אם למדתי מה ינתן לי ואומרים לו דבר פלוני לפי שכאשר ראינו חוסר דעתו שאינו מבין ערך הדבר הזה ומבקש לתכלית, נענה לו לפי ערך סכלותו ענה כסיל כאולתו. וכבר הזהירונו חכמים גם על זה כלומר שלא ישים האדם תכלית עבודתו וקיומו למצות איזה דבר מן הדברים, והוא מאמר החסיד השלם משיג האמת אנטגנס איש שוכו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס. ורצו בכך להאמין באמת לעצם האמת וזהו הענין שקוראין אותו עובד מאהבה. ואמרו עליהם השלום במצותיו חפץ מאד, אמר ר' אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו. וכמה גדולה ראייה זו וכמה ברורה היא, שזו ראייה ברורה על מה שהקדמנו בדברינו. ויותר גדול מזה אמרם בלשון ספרי שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא, תלמוד לומר לאהבה את ה', כל שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. הנה נתבאר זה הענין ונתברר שהוא מטרת המצות ויסוד אמונת חכמים, ולא יתעלם ממנו אלא סכל ופתי אשר כבר השחיתוהו הזיות הדעות השגעוניות והדמיונות הגרועות. וזוהי מעלת אברהם אבינו שהיה עובד מאהבה, ואל הדרך הזו חובה לשאוף. ולפי שידעו חכמים עליהם השלום שענין זה קשה מאד ואין כל אדם יכול להשיגו, ואם ישיגנו לא יישר בעיניו בעיון ראשון ולא יראה לו שהוא דעה אמתית, לפי שדרכו של אדם לא יעשה מעשה אלא להשיג בו תועלת או למנוע נזק, ואם לאו הרי יהיו מעשיו לבטלה, ואיך אפשר לומר לתורני עשה מעשים אלו ואל תעשם לא מיראת עונש ה' ולא לתקות גמולו, זה קשה מאד, לפי שאין כל בני אדם משיגים האמת ויהיו כמו אברהם אבינו. ולכן התירו להמון שישארו כפי דעתם לעשות הטוב לתקות הגמול, ולהתרחק מן הרעות מיראת העונש, ומעודדים אותם על כך ומחזקים מחשבתם בו, עד שישגי המשיג וידע את האמת והדרך המושלמת מה היא, כדרך שאנו עושין לנער בזמן הלמוד כפי המשל שהקדמנו, והקפידו על אנטגנס איש שוכו על שפרסם בהמון מה שפרסם ואמרו בכך חכמים הזהרו בדבריכם וכו' כמו שנבאר באבות ואין ההמון מפסידים לגמרי בהיותם מקיימים את המצות מיראת העונש ותקות השכר, אלא שאינם שלמים. אבל מוטב להם בכך כדי שתקנה להם תכונה והכשרה לקיום התורה, ויעברו אל האמת ויהיו עובדים מאהבה והוא אמרם עליהם השלום לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.